

Generał brygady dr med. Stefan Mozołowski – współorganizator i prezes Polskiego Towarzystwa Neurologicznego w latach 1937–1939

Stanisław Ilnicki

Klinika Psychiatrii i Stresu Bojowego Wojskowego Instytutu Medycznego w Warszawie

Neurologia i Neurochirurgia Polska 2013; 47, 3: 296-298

DOI: 10.5114/ninp.2013.35575

12 maja 2010 r. w Wojskowym Instytucie Medycznym w Warszawie odbyła się uroczystość wręczenia rodzinie płk. dr med. Stefana Mozołowskiego, ostatniego przed II wojną światową prezesa Polskiego Towarzystwa Neurologicznego, aktu pośmiertnego mianowania przez Prezydenta RP na stopień generała brygady [1]. Przedstawione podczas tej uroczystości fakty, opisujące drogę życiową, dokonania i losy wojenne Stefana Mozołowskiego, zamordowanego w 1940 r. przez NKWD w Charkowie, zasługują na upamiętnienie na łamach „Neurologii i Neurochirurgii Polskiej”, czasopisma naukowego, które współtworzył (ryc. 1.).

Doktor Stefan Mozołowski urodził się 19 lutego 1892 r. w Sanoku. W latach 1902–1910 uczęszczał tam do klasycznego Gimnazjum Męskiego im. Królowej Zofii, w którym zdał maturę z wyróżnieniem. Od 5 klasy gimnazjalnej działał w organizacji niepodległościowej „Promieniści”, a po rozpoczęciu w 1910 r. studiów medycznych na Uniwersytecie Lwowskim działalność tę kontynuował w organizacji „Życie” [2,3].

Zmobilizowany 1 sierpnia 1914 r. do armii austriackiej, jako tzw. jednoroczny ochotnik, wstąpił do Legionów Polskich (LP), w których pełnił obowiązki lekarza. Po wycofaniu LP z frontu w następstwie tzw. kryzysu

Ryc. 1. Pułkownik dr med. Stefan Mozołowski (1892–1940) [2]

przysięgowego, 4 listopada 1916 r. został odkomenderowany do Kliniki Chirurgicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ) w Krakowie, kierowanej przez prof. Bronisława Kadera, celem zdania egzaminów medycznych (rygorozów). 15 sierpnia 1917 r. został przeniesiony do armii austriackiej, ale pozostał w Klinice jako *Sanitätsleutnant*. 1 września 1917 r. na Uniwersytecie Lwowskim uzyskał dyplom doktora wszech nauk lekarskich. Dwa miesiące później porzucił służbę w wojsku austriackim i podjął pracę u doc. Kazimierza Orzechowskiego, prymariusza oddziału chorób nerwowych Szpitala Powszechnego im. św. Zofii we Lwowie, początkowo jako wolontariusz, a następnie sekundariusz [2,3].

15 listopada 1918 r. wstąpił do Wojska Polskiego. Obowiązki wojskowe, m.in. lekarza 5 Pułku Piechoty LP, naczelnego lekarza Szkoły Podchorążych Piechoty i Wyższej Szkoły Wojennej, łączył z wolontariatem w Klinice Chorób Nerwowych Uniwersytetu Warszawskiego kierowanej przez prof. Kazimierza Orzechowskiego. Dopiero 10 września 1927 r. uzyskał przeniesienie do Szpitala Szkolnego (Ujazdowskiego) Oficerskiej Szkoły Sanitarnej i mógł zrealizować wieloletnie dążenie do pracy klinicznej. Początkowo był ordynatorem Oddziału Chorób Umysłowych, a od 18 stycz-

Adres do korespondencji: Stanisław Ilnicki, Klinika Psychiatrii i Stresu Bojowego Wojskowego Instytutu Medycznego w Warszawie, ul. Szaserów 128, 04-141 Warszawa, e-mail: silnicki@wim.mil.pl

nia 1929 r. Oddziału Chorób Nerwowych. Po przejściu mjr. doc. Stefana Pieńkowskiego, kierownika naukowego oddziału, na stanowisko dyrektora Kliniki Neurologiczno-Psychiatrycznej UJ w Krakowie, 1 maja 1932 r. objął po nim stanowisko [3].

Jako szef 75-lóżkowego Oddziału Chorób Nerwowych Szpitala Szkolnego Centrum Wyszkozenia Sanitarnego (CWSan) dr Mozołowski cieszył się doskonałą opinią przełożonych. W jego charakterystyce służbowej z 18 sierpnia 1933 r. czytamy: „Pod każdym względem jeden z najlepszych oficerów – lekarzy szpitala. [...] Wybitnie inteligentny, zdolny i wykształcony. Umysł jasny, żywy, krytyczny. Pierwszorzędny lekarz neurolog. Doskonały organizator – pełen inicjatywy i pomysłowości. Wybitnie odpowiedni na obecnym stanowisku. Nadaje się na kierownika oddziału neurologicznego wielkich szpitali i komendanta szpitala w czasie pokoju i wojny” [3].

W 1934 r. ppłk dr Stefan Mozołowski został osobistym lekarzem marszałka Józefa Piłsudskiego i opiekował się nim aż do jego śmierci 12 maja 1935 r. Przebieg choroby i leczenia marszałka opisał na łamach „Lekarza Wojskowego” [4]. Następnie wraz z prof. prof. Kazimierzem Orzechowskim, Stefanem Pieńkowskim i Maksymilianem Rose wszedł w skład komisji do badań naukowych mózgu Józefa Piłsudskiego [2,3,5].

W pamięci prof. Eufemiusza Hermana, historyka polskiej neurologii, dr Stefan Mozołowski zapisał się jako „skromny, mało mówny, nie ujawniał swej dużej wiedzy neurologicznej i doświadczenia osobistego w publikacjach naukowych. Dawał się bliżej poznać dopiero w codziennej pracy na oddziale szpitalnym, kiedy w dyskusjach naukowych i klinicznych dotyczących badanych chorych widać było jego znakomity sposób ujęcia każdego zagadnienia, w życiu szpitalnym zaś cierpliwe, łagodne i nad wyraz dobre podejście do chorych” [5].

Doktor Stefan Mozołowski przejawiał dużą aktywność społeczną poza wojskiem. Był wieloletnim członkiem zarządu Naczelnej Izby Lekarskiej, a w latach 1931–1932 pełnił funkcję wiceprzewodniczącego i redaktora odpowiedzialnego „Dziennika Urzędowego Izb Lekarskich”. Wykonując te funkcje, promował szczególnie działalność Biura Propagandy Medycyny Polskiej za Granicą [6].

Był również aktywnym członkiem Warszawskiego Towarzystwa Neurologicznego od początku jego założenia w 1921 r. Podczas zebrania Sekcji Neurologicznej XIV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Poznaniu 14 września 1933 r. został wybrany delegatem do Komitetu Organizacyjnego Polskiego Towarzy-

stwa Neurologicznego (PTN). Po przekształceniu Komitetu w Tymczasowy Zarząd pełnił w nim funkcję sekretarza, a po ukonstytuowaniu się 5 lipca 1937 r. Zarządu PTN – wiceprezesa. Po nagłej śmierci prof. Stefana Borowieckiego, pierwszego prezesa PTN, 8 września 1937 r. Zarząd wybrał na to stanowisko płk. dr. Stefana Mozołowskiego. W 1938 r., po ustanowieniu czasopisma „Neurologia Polska” organem PTN, wszedł w skład komitetu redakcyjnego [5].

Wśród nielicznych publikacji naukowych dr. Mozołowskiego [7–10], obok wspomnianego sprawozdania z przebiegu choroby marszałka Józefa Piłsudskiego, dużą wartość historyczną ma praca „O potrzebach neurologii polskiej”, wygłoszona 5 czerwca 1937 r. na I Zjeździe Neurologów Polskich we Lwowie. Przedstawiono w niej wyniki badań ankietowych, w których wypowiedziało się – w większości imiennie – 21 (10%) członków PTN. Oto niektóre dezyderaty zawarte w tej pracy: 1) ustanowienie, wzorem Uniwersytetu Warszawskiego, odrębności katedr i klinik neurologii i psychiatrii na pozostałych 4 uniwersyteckich wydziałach lekarskich; 2) ustawowe uregulowanie specjalizacji neurologicznej, która powinna się składać z „półrocznej pracy na oddziale chorób wewnętrznych, półrocznej na oddziale psychiatrycznym i 2,5 lat na neurologii, razem 3,5 lata pracy”; 3) dążenie do zespołowego opracowania w głównych ośrodkach nauki tematów „pozostających w ścisłej łączności z życiem społecznym dzisiejszym i mających szczególne znaczenie dla naszych stosunków polskich”, m.in. schorzeń zawodowych w przemyśle, górnictwie; 4) zachowanie formuły „Neurologii Polskiej” jako czasopisma archiwalnego, publikującego prace oryginalne, z równoczesnym wydawaniem czasopisma neurologicznego uwzględniającego potrzeby praktyków, a także czasopisma w języku francuskim, „by umożliwić neurologom obcym zapoznanie się z pracami polskimi”; 5) „należy świadomie dążyć do wyrobienia w neurologach poczucia indywidualności polskiej, w tym sensie, by zawsze uwzględniać dorobek naukowy polski” [11].

Po ogłoszeniu mobilizacji płk Stefan Mozołowski objął stanowisko komendanta Szpitala Wojennego w Tarnopolu, a 17 września 1939 r. wraz z personelem szpitala trafił do niewoli radzieckiej. Przebywał w łagrze NKWD w Starobielsku, skąd rodzina otrzymała od niego dwie kartki pocztowe. W pierwszej, datowanej 27 grudnia 1939 r., wyrażał troskę o los bliskich. Ubolewał, że „czas musi spędzać w sposób możliwie najbardziej nieproduktywny”. W drugiej kartce, z datą 13 marca 1940 r., pisał m.in.: „Przypuszczam, że nie

pozostaną tu dłużej, chociaż nie wiem, co dalej będzie ze mną”. Kilka tygodni potem został zamordowany przez NKWD w Charkowie [1,2,12].

Doktor Stefan Mozołowski został odznaczony m.in. Krzyżem Niepodległości i Krzyżem Walecznych [3].

Piśmiennictwo

1. Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 października 2007 r. nr 112-48-07 o nadaniu stopni generalskich. *Monitor Polski* 2007, nr 85, poz. 885.
2. Archiwum rodzinne red. Andrzeja Mozołowskiego.
3. Centralne Archiwum Wojskowe. Akta personalne Ap.10279.
4. O chorobie poprzedzającej zgon pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego. *Lek Wojsk* 1935; 26: 257-260.
5. Herman E. Neurologicy polscy. *PZWL*, Warszawa 1958; str. 338-341.
6. Z działalności Naczelnej Izby Lekarskiej. *Lekarz Polski* 1931; 7: 269-271.
7. O potrzebach wojskowych oddziałów neurologicznych. *Lek Wojsk* 1934; 25: 446-454.
8. O ocenie zdolności do służby wojskowej chorych na padaczkę. *Lek Wojsk* 1934; 23: 57-66.
9. Dwa przypadki stwardnienia wieloogniskowego po urazie. Niesłuszne orzeczenie komisji rewizyjnej. *Lek Wojsk* 1935; 26: 180-188.
10. Myoklonia w mięśniach czworobocznych po urazie. *Neurol Pol* 1937; 20: 555.
11. O potrzebach neurologii polskiej, zwłaszcza w ramach działania Polskiego Towarzystwa Neurologicznego (z omówieniem ankiety Polskiego Towarzystwa Neurologicznego). *Neurol Pol* 1938; 21: 29-43.
12. Charków. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego, oprac. zespołowe pod kierunkiem J. Tucholskiego. *Oficyna Wydawnicza RYTM*, Warszawa 2003; str. 358. http://www.radaopwim.gov.pl/media/pliki/Ksiega_Cmentarna_Charkow.pdf